

Lectura

SEGRE

SUPLEMENT DOMINICAL

2 de febrer del 2014

Núm. 819

REPORTATGE

Els Pirineus, patrimoni col·lectiu

ENTREVISTA

Francisco Peralta, psicòleg

NAT

Una mirada
particular als
Pirineus

TEXT: JAUME BARRULL CASTELLVÍ

URA

Els pètals d'un marcòlic groc, les petjades d'un ós bru, el primer vol d'un aufrany o una talla de fusta medieval; patrimonis pirinencs fotografiats per Jordi Bas i editats per l'associació Trenca en un llibre espectacular.

FOTOS: JORDI BAS

REINTRODUCCIÓ
DEL VOLTOR NEGRE.
El projecte passa per
fer seguiments de
diversos exemplars.

TRENCA

TRENCA

La defensa de la natura és un compromís que passa per l'acció, pel desenvolupament de projectes concrets amb incidències reals sobre el territori. L'associació lleidatana Trenca, que adopta el nom d'un ocell en perill d'extinció, fa quinze anys que treballa per preservar i millorar el patrimoni natural de les nostres comarques. Trenca es nodreix principalment de la implicació desinteressada de persones associades i amigues, i també aposta per la col·laboració transversal amb les administracions, amb altres entitats i empreses privades. A més a més del seu treball quotidià, amb el llibre *Patrimonis* ha volgut posar sobre la taula el valor dels nostres Pirineus. A dia d'avui, tenen quatre fronts sobre el territori:

- **Xarxa PAS (Punts d'Alimentació Suplementària per a rapinyaires necròfags).**

Arran de l'amenaça que l'activitat humana ha generat en el fràgil equilibri amb la vida sal-

vatge, s'ha fet necessari crear tres punts d'alimentació per garantir la supervivència d'aquestes aus arreu dels Pirineus.

- **Conservació in situ de la trenca a escala peninsular.** Aquest petit ocell passeriforme fa unes de les migracions més llargues d'Europa; en tota la península només hi cria una parella i ho fa a l'horta lleidatana.

- **Reintroducció del vultur negre.** Cria en capçades de grans arbres i la destrucció de les zones boscoses en va fer minvar la població europea. Es considera una espècie vulnerable.

- **Desenvolupament agroambiental sostenible a les Garrigues.** Gestió d'una finca econòmicament rendible, ambientalment sostenible i respectuosa amb el patrimoni cultural i paisatgístic del territori.

Per a més informació podeu contactar amb Trenca a través del seu web, trenca.org

SORPRESES. Tant la marmota (esquerra) com la fagina (dreta) són animals esquius

Captura in fraganti

LA INSTANTÀNIA DE LA PACIÈNCIA

La sort és un factor tan important com relatiu, i no hi ha cap manera de saber quan et girarà l'esquena ni per què et pot somriure l'endemà mateix. Hi ha qui només se cenyeix a l'estadística per relativitzar-la, un càlcul matemàtic, però els fotògrafs de natura com el Jordi Bas fan tot el que convingui perquè l'atzar tingui el menor marge de maniobra possible. La fotografia de natura, sobretot si parlem d'animals salvatges, demana tenir un equip fotogràfic similar al dels qui es dediquen al foto-periodisme esportiu, però com apunta Oriol Clavera, fotògraf especialitzat en viatges, "captar la natura, sobretot la salvatge, no és gens fàcil; has de tenir molta experiència i conèixer molt bé l'entorn i què busques, no n'hi ha prou amb anar al mig del bosc a veure què passa".

Captar una realitat que defuig la presència humana demana molta paciència, encara que al final són els atributs que apuntava Clavera el que realment dona olfacte als fotògrafs per anar senguint-ne el rastre. "Per fer fotos d'animals has d'esperar que ells vinguin a tu, per tant has de buscar un lloc per guaitar, que prèviament saps que és idoni, i després esperar". Però

no sempre els procediments són tan fàcils, i a vegades s'han d'estudiar i treballar amb temps per poder-les caçar. La fagina que il·lustra aquest reportatge va ser captada de nit en una zona propera al Pont de Suert. "Els mamífers són molt territorials i a vegades trigues moltes setmanes a preparar una foto; en aquest cas li vam deixar menjar diversos dies i anàvem comprovant que se'l menjava. Amb una càmera automàtica vam comprovar que era una fagina i aleshores vam fer tot el muntatge amb diferents flaixos; d'aquesta només en vaig poder fer aquesta foto i vaig tenir sort que va quedar bé, no va tornar mai més perquè es devia endur un bon ensurt, tot i que només era una foto". Ser al lloc exacte en el moment adequat no és fàcil, és un art que demana molt d'ofici, moltes hores i molta paciència; tot per a un sol clic.

Als Pirineus no hi trobarem els grans mamífers del regne animal, però un país petit no és sinònim de diversitat ensopida, així que la nostra riquesa recau, a banda dels grans cèrvols o óssos, en petites bèsties com la marmota, un animaló que viu a l'alta muntanya i treu el cap de bon matí quan surt el sol.

La fotografia de natura demana conèixer l'entorn i molta experiència

A GINESTARRE. El llop de Sant Marc fou substituït per un ós en aquesta pintura romànica.

Petjada humana

EL PES I EL PAS DE HOMES I LES DONES

DOMESTICATS. Els cavalls són un símbol del domini de l'home sobre els altres animals.

LS
NES

La presència de comunitats humanes a les zones més altes dels Pirineus es remunta un mínim de nou mil anys, tal com demostren les últimes excavacions dutes a terme a la zona del Parc Nacional d'Aigües Tortes i el llac de Sant Maurici per un equip vinculat a la UAB a més de 1.800 metres d'altura. Des d'aleshores fins ara la capacitat per adaptar-se al seu entorn i alhora transformar-lo és tan evident com a voltes preocupant. Les primeres comunitats sedentàries es van consolidar a partir del domini que van començar a exercir sobre la natura, amb l'agricultura, la recolecció i la ramaderia com a formes bàsiques de subsistència.

"Durant milers d'anys va ser una convivència amb l'entorn molt sostenible, però a partir de l'edat mitjana la capacitat d'explotar el territori amb ramaderies extensives, monocultius de cereal i l'excavació de mines va comportar una pressió sobre el territori molt dura", afirma Ermengol Gassiot, professor d'Història a la UAB. És també en aquest període d'expansió i riquesa que arriba i es consolida el romànic, estil amb el qual s'alcen i pinten la majoria d'es-

glésies dels Pirineus. És aleshores, per exemple, quan a l'ermita de Ginestarre (Vall de Cardós, al Pallars Sobirà) es pinta un ós bru a la vora de sant Marc, al lloc que habitualment ocupava un llop. Tant un com l'altre són animals que els habitants pirinencs van eradicar violentament, espècies que ara es tornen a introduir lentament.

Aquest model tan agressiu va viure hores baixes durant els segles posteriors, però a partir del segle XX la pressió humana sobre el territori torna a ser molt dura. Tot i aquest abús en creixement exponencial, "els Pirineus són un dels paratges del nostre país on la vida salvatge hi és més activa; unes comarques i unes valls on la pressió urbanística està molt concentrada a les zones turístiques".

El llibre no vol defugir l'herència rebuda dels habitants que han resistit sota les dures condicions geogràfiques i climatològiques de les muntanyes pirinenques; una tradició esculpida en la pedra picada, la fusta tallada o la paret pintada. Testimonis estàtics d'un passat que contrasten amb la vida d'ovelles, cavalls i vaques domesticades en ramats.

Patrimonis es pot adquirir a la llibreria Caselles de Lleida i al web weborix.com i costa uns 45 euros

Jordi Bas i S. Cerradelo

Autors

"Va ser molt difícil escollir les fotografies"

Jordi Bas és fotògraf de natura, enginyer i professor, el Silverio Cerradelo és veterinari i filòleg. A la seu de Trencà, al Centre de recuperació de fauna salvatge de Vallcalent (Lleida), hi ha desenes de caps amb centenars d'exemplars de *Patrimonis, mirades al món pirinenc*.

Només veure les fotos de seguida et preguntes quantes n'ha hagut de tirar per fer el llibre.

Jordi. Milers, encara que moltes són fetes molt abans que es plantegés el llibre.

Silverio. El Jordi col·labora habitualment amb nosaltres i coneixiem el seu treball; la idea del llibre feia molt temps que ens rondava fins que un dia vam decidir-nos-hi.

Unes 180 fotos i totes molt maques, quantes se n'han quedat pel camí?

Jordi. Moltes més de les que hem publicat, en tinc milers perquè fa molts anys que faig fotos de natura.

Silverio. Fer-ne la tria va ser molt complicat, a la primera selecció que vam fer n'hi havia més de quatre-centes.

I quin va ser el criteri?

Silverio. Buscar l'equilibri entre animals, plantes i paisatges, i també una representació de les estacions.

Jordi. El llibre el vam organitzar en vuit apartats que trencaven una mica la classificació instintiva per a un llibre així; els capítols es titulen: aire, aigua, color, detalls, fred, llum, acció i mirades.

JAUME BARRLL CASTELLVÍ

CONTRASTOS.
Sobre la neu tots
els colors són vius,
des del vermell
dels gavarrons fins
al negre dels corbs.

Batecs gèlids

LA RESISTÈNCIA I L'INSTINT DE SUPERVIVÈNCIA

L'hivern a l'alta muntanya és extrem: ho és el paisatge de volums tous i blanquinosos, ho és per les baixes temperatures i les poques hores de sol, pels temporals bestials i el torb que bufa del nord. I malgrat tot, hi ha vida que s'hi adapta, que s'hi mou, que hi troba el premi a la perseverància.

"Les espècies s'adapten al medi i a les estacions; uns migren al sud buscant zones més temperades, uns pocs hivernen als seus caus durant els mesos més durs i la majoria continuen desperts sobre el territori, buscant-se la vida en condicions molt dures", explica el Damià Sánchez, tècnic del departament de Medi Ambient. Les comarques de Lleida constitueixen l'únic lloc d'Europa on es poden contemplar en un mateix espai els grans quatre carronyaires (l'aufany, el voltor negre, el voltor comú i el trencalòs). "Durant l'estiu els carronyaires sobreviuen a base de bestiar mort, però a l'hivern hem de reforçar els Punts d'Alimentació Suplementària perquè la capacitat de menjar animals morts és menor." La perdiu blanca (de plomatge blanc) és una espècie molt bonica que, segons apunta Jordi Bas, "no és difícil de

fotografiar perquè és prou sociable, però viu a cotes superiors als 2.500 metres i cal fer llargues caminades per veure-la". Els ocells més petits ho passen més malament i es converteixen en aliments per a mamífers com la guineu, el teixó o la marta, que surten del cau per caçar alguna cosa per dinar.

El gran amenaçat, però, és el gall fer, una au de plomatge negre i colorista que s'ha especialitzat a sobreviure a base de fulles de pi i dorm sobre els arbres. "En tenim la major colònia de la península, però és molt espantadís i està realment en perill", comenta Damià Sánchez.

Al llibre hi ha fotos espectaculars d'aquest gall salvatge, encara que no sempre que s'hi ha acostat per captar-lo se n'ha sortit. "Una primavera era fent guaita en un bosc d'Andorra, de cara al maig perquè és quan s'aparellen. Era de matinada, i de sobte van aparèixer uns caçadors que anaven ben beguts. No es pot dir que fossin gaire curosos ni discrets, i després d'un parell de trets sense criteri, m'atreviria a dir que, per accident, se'n van tornar per on havien vingut. Em van espantar a mi i als galls; aquell dia em vaig quedar sense foto."

Detalls colossals

LA BELLESA MÉS FRÀGIL I EL MOMENT MÉS VOLÀTIL

Als grans paisatges tothom s'hi acostuma i, amb les carreteres actuals, són relativament accessibles sense gaire esforç. Quan viatgem mirem per la finestra i el món passa com una pel·lícula: llunyana, bonica i alhora inaccessible. Ens aturem per estirar les

comes en un punt marcat com a mirador i, sí, és molt bonic.

La nostra aventura pot acabar aquí, però també podem optar per tancar el cotxe i posar-nos a caminar, a trepitjar el terreny i descobrir, si volem, que la riquesa del nostre patrimoni va

més enllà dels grans espais i les bèsties més espectaculars. Comencem a caminar i ens adonarem, si volem, de l'espectacular món que s'amaga al sota bosc que trepitgem. Des de flors d'una bellesa captivadora fins a amfibis tan atractius com relativament repulsius. Els éssers més petits dels Pirineus també formen part d'aquesta realitat que cal conèixer i preservar. "La preservació dels ecosistemes existents als Pirineus és un dels nostres objectius com a associació", comenta el Silverio. "Si bé és cert que nosaltres tenim uns projectes concrets perquè cal focalitzar els esforços, amb iniciatives com aquesta

GRAËLLSIA. Aquesta papallona tant vistosa és coneguda popularment com la fada de la nit.

SAFRÀ BORD. Floreix a la tardor i tenyeix de violeta i groc les pastures d'alta muntanya.

del llibre volem posar sobre la taula una realitat que arriba fins als animals i les plantes més petits i fràgils: des d'una papallona fins a una flor, des d'una salamandra (com la de la fotografia) fins a un barraquiner blau, un petit insecte que s'alimenta de la fusta morta de faig. Dels cinc anys de vida que té, més de quatre se'ls passa dins de la fusta i, per això, és tan difícil de veure".

Els fotògrafs com el Jordi han de tenir molta paciència, conèixer el medi i els costums dels animals; i tanmateix, no sempre és possible captar-los en el moment clau en el seu estat na-

tural. Algunes de les fotografies que es presenten al llibre han estat fetes en condicions controlades. "Això implica tant les que es fan amb cèl·lules d'infrarojos per assegurar-se que el flash salta al moment just que la papallona passa pel punt exacte on hem decidit fer la foto, com en alguna com la dels llops, que s'han fet en captivitat, en un parc que hi ha a la banda francesa dels Pirineus on tenen alguns exemplars en zones protegides de més d'una hectàrea".

El patrimoni dels Pirineus és un concepte global que aquí resseguim a través d'una mirada particular.